

УДК 334.012.63/.64:355(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-8>**Кобеля-Звір М.Я.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5627-9408>**Maryana Kobelya-Zvir**

Lviv University of Trade and Economics

ГРАНТИ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ МІКРО-, МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: SWOT-АНАЛІЗ

GRANTS FOR FINANCING MICRO-SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES: SWOT-ANALYSIS

Анотація. У статті розглянуто основні грантові інструменти для представників мікро-, малого та середнього бізнесу України як засобу досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) до 2030 року. Міжнародне співтовариство встановило перелік ЦСР, які мають бути досягнуті до 2030 року, серед яких: захист планети, подолання бідності та голоду, розвиток сільського господарства, забезпечення міцного здоров'я і благополуччя тощо. Одним із найважливіших викликів у досягненні ЦСР є фінансування необхідних проектів для реалізації цих цілей. Традиційних джерел фінансування, таких як власні, кредитні, інвестиційні ресурси, може бути недостатньо для покриття суттєвих витрат, які пов'язані з досягненням ЦСР. Тому існує нагальна потреба залучити альтернативні механізми фінансування для підтримки реалізації проектів, що працюють на досягнення ЦСР. Гранти є потенційним альтернативним джерелом фінансування проектів ЦСР. В останні роки значно зріс інтерес представників мікро-, малого та середнього бізнесу до грантових інструментів як методу підвищення конкурентоспроможності. Проте низький рівень культури використання грантових ресурсів може спровокувати негативні наслідки у вигляді невикористання потенційних можливостей грантових інструментів для ефективного досягнення ЦСР. Наведено приклади дієвих грантових інструментів для мікро-, малого та середнього бізнесу, а саме: програми Європейської комісії (Horizon Europe (HORIZON), Creative Europe (CREA), Erasmus+ (ERASMUS+), Digital Europe Programme, EU4Health Programme, Programme for the Environment and Climate Action, Single Market Programme), USAID, MOM, «eРобота». Здійснено SWOT-аналіз для оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз використання грантових інструментів як механізму фінансування проектів ЦСР. Проведений аналіз забезпечує цінну інформацію про потенційні переваги та недоліки використання грантових ресурсів для фінансування проектів ЦСР і визначає стратегії управління можливими ризиками. Це дослідження має на меті сприяти ширшому дискурсу навколо альтернативних механізмів фінансування для сталого розвитку.

Ключові слова: гранти, гранти для бізнесу, міжнародна технічна допомога, Цілі сталого розвитку, гранти для підприємців, МТД, ЦСР.

Abstract. The article deals with the main grant instruments for representatives of micro, small and medium businesses of Ukraine as an achievement of the Central Development Strategy until 2030. The international community has established a list of sustainable development goals (SDGs) that must be achieved by 2030, including: protecting the planet, overcoming poverty and hunger, developing agriculture, ensuring good health and well-being, etc. One of the challenges in achieving the SDGs is the financing of some projects to implement these goals. Traditional sources of financing, such as own, credit, investment resources, may not be sufficient to cover the significant costs associated with achieving the SDGs. Therefore, there is an urgent need to attract alternative financing mechanisms to support the implementation of projects that work to achieve the SDGs. Grants are one of the alternative sources of funding for SDG projects. In recent years, the interest of representatives of micro-small and medium-sized enterprises in grant instruments as a method of increasing business competitiveness has increased significantly. However, a low level of the culture of using grant resources can provoke negative consequences in the form of non-use of some opportunities of grant instruments for effective achievement of the SDGs. Examples of effective grant tools for micro, small and medium-sized businesses, as well as European Commission programs (Horizon Europe (HORIZON), Creative Europe (CREA), Erasmus+ (ERASMUS+), Digital Europe Programme, EU4Health Programme, Program for the Environment and Climate Action, Single Market Programme), USAID, IOM, "eRobota". A SWOT analysis was carried out to assess the strengths and weaknesses, opportunities and threats of using grant instruments as a financing mechanism for SDG projects. The conducted analysis provides valuable information about your advantages and disadvantages of using grant resources to finance SDG projects and determining a strategy for managing possible risks. This study aims to contribute to the wider discourse around alternative financing mechanisms for sustainable development.

Keywords: grants, grants for business, international technical assistance, Sustainable Development Goals, grants for entrepreneurs, MTD, TSR.

Постановка проблеми. В останні роки, спостерігається значне зростання інтересу до грантових інструментів для мікро-, малого та середнього бізнесу. Водночас міжнародна спільнота встановила список стійких Цілей розвитку (ЦСР), які мають бути досягнуті до 2030 року. Ці цілі спрямовані на захист планети, подолання бідності та голоду, розвиток сільського господарства,

забезпечення міцного здоров'я і благополуччя тощо [1]. Однією з найбільших проблем у досягненні ЦСР є те, що представники бізнесу не виділяють бюджети для фінансування проектів, спрямованих на досягнення ЦСР. Зазвичай це досить великі витрати, а тому підприємці не пріоритетизують їх. Необхідно досліджувати альтернативні джерела фінансування для підтримки

виконання ЦСР. Грантові інструменти представляють потенціал альтернативного джерела фінансування проєктів ЦСР. Однак, незважаючи на їх зростаючу популярність і потенційні переваги, гранти пов'язані також і з проблемами, і з ризиками. Наприклад, низька культура використання грантових ресурсів, необізнаність потенційних заявників у можливостях та перспективах залучення грантових ресурсів. Негативним наслідком цього можна вважати невикористання потенціалу грантових інструментів для фінансування проєктів ЦСР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями грантів, міжнародної технічної допомоги та ЦСР загалом займалися такі науковці: Беззубко Б., Беззубко Ю., Братко І., Мар'янович М.Е. Мар'янович М.Е. зазначає: актуальними завданнями стають адаптація МТД до Цілей сталого розвитку (зокрема, відповідно до завдань ЦСР 17); підвищення ефективності її впливу на досягнення індикаторів ЦСР; забезпечення транспарентності надання та використання такої допомоги. Ці завдання є важливими як для донорів МТД, так і для нашої країни, яка має визначитися з пріоритетними напрямками для спрямування МТД у контексті Цілей сталого розвитку, а також забезпечити її ефективне використання [5]. Беззубко Борис, Беззубко Юлія рекомендували прийняття Закону України «Про міжнародну технічну допомогу», в якому будуть визначені типи та форми МТД, нормативно-правовий порядок укладання договорів про надання МТД, здійснення використання, контролю та моніторингу цих процесів [3]. Досвід фінансування проєктів сталого розвитку в Україні розглянули науковці Білоскурський Р.Р., Голубка С.М., Штулер І.Ю.

Однак, незважаючи на багатообіцяючий потенціал грантових інструментів для сталого розвитку, залишається кілька проблем і обмежень. До них належать недостатня врегульованість у законодавстві України, відсутність широкого застосування на рівні мікро-, малого та середнього бізнесу тощо. Таким чином, незважаючи на те, що грантові програми та грантодавці можуть запропонувати нові можливості для фінансування з метою сталого розвитку, існує потреба в подальшому дослідженні їх потенційних можливостей, ризиків та обмежень.

Метою даної статті є провести SWOT-аналіз використання грантів (сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози) як механізм фінансування проєктів ЦСР у діяльності мікро-, малих та середніх підприємств. Цей аналіз дасть зрозуміти потенційні переваги та недоліки використання грантів для фінансування проєктів ЦСР та визначити стратегії пом'якшення та мінімізації можливих ризиків. Це дослідження має на меті сприяти ширшому дискурсу навколо альтернативних механізмів фінансування для сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Грантові інструменти привернули значну увагу в останні роки як альтернативна форма фінансування діяльності мікро-, малого та середнього бізнесу. На відміну від традиційних видів ресурсів (власні, інвестиційні, кредитні), гранти є безповоротними, безвідкличними, безоплатними та цільовими [4].

Найбільшими грантовими програмами для українських підприємців є: програми Європейської комісії (Horizon Europe (HORIZON), Creative Europe (CREA), Erasmus+ (ERASMUS+), Digital Europe Programme, EU4Health Programme, Programme for the Environment

and Climate Action, Single Market Programme) [8], USAID, MOM, «Робота» [2; 6; 8; 9].

Гранти надаються у формі: майна, робіт і послуг; фінансових ресурсів у національній чи іноземній валюті з повним або частковим фінансуванням приватними, корпоративними, суспільними, урядовими та міжнародними грантодавцями на безвідкличній та безоплатній основі представникам органів влади та місцевого самоврядування, мікро-, малого та середнього бізнесу, громадського сектору та приватним особам на реалізацію цільових проєктів та заходів організаційного розвитку [7].

Однією з ключових особливостей грантів є їх безвідкличність та безповоротність. Грантоотримувач не повинен повертати грантові ресурси, якщо тільки не порушить умов грантової угоди та використає кошти у відповідності до запланованої діяльності у розмірі, що підтриманий грантодавцем. Така особливість зробила гранти популярним ресурсом для недобропорядних грантерів. Їх ще називають «грантожерами». Це організації, які системно використовують грантові ресурси не задля досягнення соціально-економічного ефекту, а заради покриття власних необхідних витрат, оплати заробітної плати учасників проєктної діяльності тощо. Іншою важливою характеристикою грантів є їх цільове використання. Тобто ці ресурси надаються для досягнення конкретних корисних цілей для суспільства та економіки [4].

Загалом у зв'язку із збільшенням в Україні міжнародної технічної допомоги та грантів прослідковується потенціал до заміщення кредитних ресурсів грантовими. Адаже представникам бізнесу вигідніше отримувати безоплатні, безповоротні та безвідкличні ресурси на проєкти, а не сплачувати високі відсотки по кредитах. Однак для охочих скористатися грантовими ресурсами актуалізується питання залучення у штат фахівців із фандрейзингу та грантрайтингу.

Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році, є глобальним планом дій для людей, планети та процвітання, спрямованим на досягнення сталого розвитку в усіх його вимірах. Порядок денний включає 17 ЦСР, які є універсальним закликом до дій, щоб покінчити з бідністю, захистити планету та забезпечити всім людям мир і процвітання до 2030 року. ЦСР визначено:

Ціль 1. Подолання бідності.

Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства.

Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя.

Ціль 4. Якісна освіта.

Ціль 5. Гендерна рівність.

Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови.

Ціль 7. Доступна та чиста енергія.

Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання.

Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура.

Ціль 10. Скорочення нерівності.

Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад.

Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво.

Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату.

Ціль 14. Збереження морських ресурсів.

Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші.

Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути.

Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку [1].

Для досягнення цих цілей було встановлено набір із 169 завдань, які забезпечують конкретні та вимірювані показники прогресу в таких сферах, як освіта, охорона

здоров'я, працевлаштування, зміна клімату, енергетика та біорізноманіття. Представники бізнесу різних сфер та галузей так чи інакше, реалізуючи свої бізнес-проекти, можуть працювати задля досягнення ЦСР. Проте їм бракує поінформованості про грантові можливості на свої проекти розвитку. Низьку обізнаність про грантові перспективи можна віднести до недоліків [1].

Грантові інструменти також можуть сприяти більшій участі у фінансуванні проектів сталого розвитку ширшого кола зацікавлених підприємств, установ, організацій, включаючи окремих осіб, які, можливо, не мали доступу до традиційних форм фінансування. Це може сприяти мобілізації більшої кількості ресурсів для реалізації проектів, що працюють на досягнення ЦСР.

Гранти можуть допомогти вирішити деякі проблеми, пов'язані з традиційними механізмами фінансування, такі як висока відсоткова ставка по кредитах, нестабільність валют, поворотність інвестиційних ресурсів тощо.

Загалом використання грантових ресурсів у фінансуванні проектів сталого розвитку відкриває ряд можливостей для сприяння більшій ефективності, залученості грантоотримувача та прозорості. Однак ці можливості необхідно збалансувати з потенційними ризиками та проблемами, пов'язаними з грантовими ресурсами.

Одними з головних проблем є: відсутність нормативної бази та чітких інструкцій щодо використання грантових ресурсів у проектах, пов'язаних із ЦСР; низька поінформованість представників бізнесу про можливість та перспективи залучення грантових інструментів; невміння працювати з донорами, а саме: шукати актуальні гранти та формувати конкурентоспроможні грантові пропозиції; недовіра українців до підтримки міжнародних організацій; низька культура використання грантових ресурсів.

Загалом, хоча використання грантових інструментів для фінансування проектів, пов'язаних із ЦСР,

відкриває певні можливості, воно також пов'язане із значними ризиками та загрозами, які необхідно враховувати та розробляти систему управління ними. Основними загрозами вважаємо:

1. Непередбачуваність наслідків війни Росії проти нашої держави. Сподіваючись на швидку перемогу, ми не можемо не допускати іншого сценарію для України. За таких умов відбудеться вочевидь і зміна вектора підтримки донорів, їх пріоритетів та цілей.

2. Млявість представників мікро-, малого та середнього бізнесу в процесах залучення грантових інструментів для реалізації проектів, що працюють на досягнення ЦСР. За результатами опитування, проведеного Центром розвитку «ЧАС ЗМІН» серед представників мікро-, малого та середнього підприємництва, з'ясувалося, що лише 5% підприємців намагалися брати участь у грантових програмах. 85% опитаних зазначили, що поінформовані про грантові інструменти від уряду та міжнародних партнерів, але не знають, як ефективно скористатися ними, а 15% зізналися, що ніколи не чули про гранти [10].

Висновки. Загалом використання грантових інструментів у фінансуванні проектів, пов'язаних із ЦСР, може надати ряд переваг та відкрити нові можливості, а саме: стимулюватиме представників мікро-, малого, середнього бізнесу реалізовувати проекти, що працюють на досягнення ЦСР; надасть потенціал для більшої прозорості та підзвітності завдяки нагляду за реалізацією проектів з боку грантодавця та суспільства; розширить участь у фінансуванні проектів сталого розвитку ширшого кола сторін; відкриє потенціал вирішення проблем, які неможливо вирішити, використовуючи традиційні механізми фінансування; надасть можливості фінансування стартапів, відкриття нових напрямків бізнесу, розвиток та зміцнення існуючого підприємництва задля ЦСР. Отже, доцільними будуть подальші дослідження грантових інструментів як засобу досягнення ЦСР до 2030 року.

Таблиця 1 – SWOT-аналіз для використання грантових ресурсів у фінансуванні мікро-, малого та середнього бізнесу в реалізації проектів ЦСР

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Широке коло грантодавців, які виділяють грантові ресурси для підтримки проектів, що працюють на ЦСР. 2. Гранти – це дієвий інструмент для реалізації проектів досягнення ЦСР: гідна праця та економічне зростання, розвиток сільського господарства тощо. 3. Підвищення ефективності та зниження витрат мікро-, малого, середнього бізнесу, що призводить до зміцнення конкурентоспроможності та економічного зростання. 4. Ефективність використання грантових інструментів для фінансування сталого розвитку порівняно з традиційними методами фінансування.	1. Відсутність нормативної бази та чітких інструкцій щодо використання грантових ресурсів у проектах, пов'язаних із ЦСР. 2. Низька поінформованість представників бізнесу про можливість та перспективи залучення грантових інструментів. 3. Невміння працювати з донорами, а саме: шукати актуальні гранти та формувати конкурентоспроможні грантові пропозиції. 4. Недовіра українців до підтримки міжнародних організацій. 5. Низька культура використання грантових ресурсів.
Можливості	Загрози
1. Поштовх, стимулювання представників мікро-, малого, середнього бізнесу реалізовувати проекти, що працюють на досягнення ЦСР. 2. Потенціал для більшої прозорості та підзвітності завдяки нагляду за реалізацією проектів з боку грантодавця та суспільства. 3. Розширення участі у фінансуванні проектів сталого розвитку ширшого кола сторін. 4. Потенціал вирішення проблем у бізнесі, які неможливо вирішити, використовуючи традиційні механізми фінансування. 5. Можливості фінансування стартапів, відкриття нових напрямків бізнесу, розвиток та зміцнення існуючого підприємництва.	1. Непередбачуваність наслідків війни Росії проти України. 2. Зміна вектора підтримки донорів, їх пріоритетів та цілей. 3. Млявість представників мікро-, малого та середнього бізнесу в процесах залучення грантових інструментів для реалізації проектів, що працюють на досягнення ЦСР.

Бібліографічний список:

1. Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
2. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>
3. Беззубко Б., Беззубко Ю. Міжнародна технічна допомога для України. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 3 (64). С. 210–216. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/32493/2/GEB_2020v64n3_Bezzubko_B-International_technical_210-216.pdf
4. Кобеля-Звір М.Я. Посібник «Як отримати грант. Методика та стратегія залучення грантових ресурсів». 2022. 268 с.
5. Мар'янович М.Е. Міжнародна технічна допомога та її роль у забезпеченні сталого розвитку. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0fd2f91b-9fd2-42d8-89e0-d1381bcfbf50/content>
6. Офіційний сайт Міжнародної організації праці в Україні. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги». URL: <http://surl.li/jgmob>
8. Програма eРобота. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>
9. Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО). URL: <https://mailchi.mp/6a6c9e43415a/usaaid-agro-activity-in-ukraine?fbclid=IwAR3ihafNn9wnQLKFACp9C037t672p731gd5NQGUCn-6XGx0nUb8M2UeNKpU>
10. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023/>

References:

1. Tsilej staloho rozvytku [17 Sustainable Development Goals]. Available at: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
2. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. Available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>
3. Bezzubko B., Bezzubko Yu. (2020) Mizhnarodna tekhnichna dopomoha dlia Ukrainy [International technical assistance for Ukraine]. *Galician ekonomik journal*, no. 3 (64), pp. 210–216. Available at: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/32493/2/GEB_2020v64n3_Bezzubko_B-International_technical_210-216.pdf
4. Kobelia-Zvir M.Ya. (2022) *Posibnyk "Yak otrymaty hrant. Metodyka ta stratehiia zaluchennia hrantovykh resursiv"* [Guide "How to get a grant. Methodology and strategy of attracting grant resources"], 268 p.
5. Marianovych M.E. Mizhnarodna tekhnichna dopomoha ta ii rol u zabezpechenni staloho rozvytku [International technical assistance and its role in ensuring sustainable development]. Available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0fd2f91b-9fd2-42d8-89e0-d1381bcfbf50/content>
6. Ofitsijnyj sajт Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi v Ukraini [Official website of the International Labor Organization in Ukraine]. Available at: <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.02.2002 № 153 "Pro stvorennia iedynoi systemy zaluchennia, vykorystannia ta monitorynhu mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 15, 2002 No. 153 "On the creation of a unified system of attraction, use and monitoring of international technical assistance"]. Available at: <http://surl.li/jgmob>
8. Prohrama ieRobota [The program is Work]. Available at: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>
9. Prohrama USAID z ahraroho i sil's'koho rozvytku (AHRO) [USAID Program for Agrarian and Rural Development (AGRO)]. Available at: <https://mailchi.mp/6a6c9e43415a/usaaid-agro-activity-in-ukraine?fbclid=IwAR3ihafNn9wnQLKFACp9C037t672p731gd5NQGUCn-6XGx0nUb8M2UeNKpU>
10. Tsentr rozvytku "ChAS ZMIN" ["TIME OF CHANGE". Development center]. Available at: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-2023/>

Стаття надійшла до редакції 25.08.2023